

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institutionum Juris Canonici Sive Primorum totius Sacrae
Jurisprudentiae Elementorum. Libri Quatuor**

Febeo, Francesco Antonio

Coloniæ Agrippinæ, 1704

VD18 13560743-001

Tit. XVII. De Arbitris

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63052](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63052)

T I T. XVII.

De Arbitris.

1. **H**actenus de tota forma judiciorum. Quia autem ad tollendas lites, prætermiſſis nonnumquã judicibus ordinariis, compromittitur in arbitros, qui controversiam ſua ſententia componant; ideo præcedentibus titulis congruenter ſubjungitur rubrica *de arbitris*.

2. Arbitrator dicitur ab arbitrando, ſeu cenſendo, qualis eſt in lata ſignificatione quicumque aſſumitur ad aliquid æſtimandum, ut quid ſibi in aliqua re videatur enunciet. In ſtrictiori autem ſignificatione, prout hic accipitur, eſt qui conſtituitur ut circa rem aliquam controverſam ſuum judicium proferat, cui deinde partes ſtare debeant.

3. Quia autem nonnumquam conſtituitur arbitrator de præcepto juris, ut in cauſa ſuſpecti judicis, in quo caſu debet de jure aſſumi arbitrator, qui de cauſa ſuſpicionis cognoſcat, ex *c. ſuſpicionis 39. de off. deleg.* nonnumquam ſponte, & libera voluntate partium; ideo arbitrator in genere dividi ſolet in arbitrum juris, & in arbitrum voluntarium, qui etiam appellatur arbitrator compromiſſarius, & conſtitui poteſt de conſenſu partium, vel ut procedat ſimpliciter, & non

servata forma judiciali, qualis dici solet amicabilem arbitrator, vel ut servando iudiciorum ordinem, puta præmissa citatione, examinatione testium &c. de causa cognoscat, & iudicet, in quo casu dicitur proprie, & rigoroſe arbiter, parumque differt à iudice, nisi quod iurisdictionem non habeat, sed tantum cognitionem.

4. Compromittere possunt in arbitros quotquot ita liberam habent suarum rerum administrationem, ut etiam alienare possint: secus si cui interdicta sit alienandi facultas. Ex qua ratione in *c. cum tempore 5. de arbitris* expresse declaratur, Ecclesiam exemptam compromittere non posse in præiudicium suæ exemptionis, quia eidem exemptioni, etiam si sponte voluerit, renunciare non potest.

5. In assumendis arbitris habendus est personarum delectus, ne aliquis ex iis eligatur, quibus à iure non permittitur officium arbitrandi. Hujus generis sunt servi, & mulieres, ex *l. fin. C. de receptis arbitris, & Pedius 7. §. in servum ff. eod.* Quod tamen intelligi debere quoad officium arbitri proprie, & rigoroſe talis, non autem quoad officium amicabilem arbitratoris, insinuat Glos. in ead. *l. Pedius v. nullum sit*, ubi explicat statutum legis pro eo arbitratu, quod est simile iudicio. Sed & à munere arbitri proprie, & rigoroſe talis non ita in universum excluduntur

duntur mulieres, ut nulli exceptioni locus sit: admittuntur enim de jure canonico mulieres quæ ordinaria jurisdictione fungantur, ut patet ex *c. dilecti 4. de arbitris.*

6. Item ab officio arbitri rigorose talis pro causis spiritualibus, & fori Ecclesiastici excluditur laicus, ex *c. contingit 8. eod.* Cum enim arbiter Judicem imitetur, sicut laicus in ejusmodi causis judex esse non potest, ita nec decet ipsum arbitrari. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo autoritate, & consensu Superioris Ecclesiastici assumatur in arbitrum laicus simul cum Clerico: hoc enim permittitur in *c. per tuas 9. §. fin. eod.* Nec obstat argumentum à paritate desumptum ex jure civili in *cit. l. Pedius*, ubi sicut servus per se solum arbiter esse non potest, ita nec simul cum libero. Disparitas enim est ex Panor. in *eod. c. per tuas n. 3.* quia servus est incapax compromissi, incapax autem per præcisam mixturam cum capaci non efficitur capax; at laicus non est incapax compromissi super re spirituali, nec prohibetur, ut solus sit arbiter, ratione incapacitatis, quia arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, cum solam dicat causæ cognitionem ab omni jurisdictione sejunctam; sed tantummodo prohibetur propter quandam honestatē, & decentiam: honestas autem satis conservatur ex mixtura Clerici. Oppositum contingit quotiescumque aliquid
prohi-

prohibetur laico ex defectu capacitatis, quia tunc sicut per mixturam Clericorum non efficitur capax, ita & simul cum Clericis prohibetur illud exercere, cujus exemplum est in *c. Massana* 56. & in *c. sacrosancta* 51. de elect. Utrum autem solus laicus possit esse super causa spirituali amicabile arbitrator controvertitur inter aucthores. Negat Panor. in *c. contingit* 8. de arbitris num. 1.

7. Causæ super quibus in arbitros committi potest, sunt quotquot à jure per prohibitionem non sunt exceptæ. In specie autem exceptæ sunt causæ arduæ, & magni præjudicii, quæ per majores judices expediri debent, adeoque compromisso non exponi, cujusmodi sunt causæ matrimoniales, in quibus agatur de validitate aut invaliditate matrimonii, item causæ liberales versantes circa libertatem, & ingenuitatem hominis, & causæ criminales, juxta textum expressum in *c. penult. de in integr. restit.* Exceptæ quoque sunt ex eadem ratione causæ spectantes ad nobile judicis officium, quæ videlicet sunt meri aut mixti imperii, puta causa restitutionis in integrum &c. habetur ex *eod. c. penult. & ex l. non distinguemus* 32. §. Julianus ff. de receptis arbitris.

8. Facto igitur compromisso, & assumpto uno, vel tribus arbitris, ex *c. I. de arbitris*, ut scilicet in eo dispari numero facilius controver-

sta

ita componi possit per sententiam majoris partis, debet apud ipsos controversia definiri: & quamvis liberum partibus sit compromittere, vel non compromittere, supposito tamen quod compromiserint, non potest unus altero invito rem transferre ad Judicem quamdiu pendet arbitrium: quemadmodum, & ipse arbiter quamvis libere possit arbitrium acceptare, vel non acceptare, supposito tamen quod acceptaverit, cogitur sententiam dicere, *l. labeo 3. §. tametsi, & l. Si quis rem 30. ff. de receptis arbitris.*

9. Sed, & stari debet sententia arbitri, quæ à Canonistis vocatur *laudum*, executionique mandari, ita ut nec appellari ab eo possit, ex *l. 1. c. de recept. arbitr.* nisi contineat iniquitatem evidentem, ut limitat Panor. in *c. cum dilectus 6. de arbitris. num. 17.* ubi fuse tractat quando nam prohibitum, vel concessum sit appellare à sententia arbitri. De iure Canonico ab arbitro juris appellari potest ad Papam, ex *c. ab arbitris 11. de off. deleg. in 6.* Si quis autem eidem laudo, contra quod appellare non potest, stare noluerit, distinguendum est utrum commissum factum fuerit sub aliqua pœna subeunda ei qui compromisso non steterit; vel sub nulla pœna. In primo casu contra non stantem compromisso agi potest ad pœnam: at si nulla pœna adjecta fuit conveniri potest ad interesse, ex *c. per tuas 9. de arbitris*, hoc est ad
com-

compensandas expensas factas à parte in litigando, supposito quod aliunde peti non possit executio sententiæ; ut puta quia non intervenit juramentum, nec arbitrium fuit approbatum, ut cum Innoc. explicat Panor. in repet. ad idem *c. per tuas* n. 53.

10. Quod si arbitrium expresse, vel tacite fuerit à partibus homologatum, ut loquuntur Canonistæ, hoc est approbatum, & receptum, & postea unus resiliere velit, executionique contradicat; tunc non sufficit pœnam aut interesse solvere, sed agi potest ad executionem arbitrii, seu laudi, perinde ac si controversia fuerit per sententiam judicis definita, ex cit. *c. per tuas*, & *l. penult. C. de receptis arbitris*. Ubi notandum quod arbitrium, seu laudum tunc dicitur expresse homologari, quando firmatur subscriptione partium, seu expresse approbatur à partibus: tacite homologari dicitur, quando intra 10. dies à laudo lato partes non contradicunt, ut sumitur ex cit. *l. penult.*

11. Idem juris servandum est, etiamsi laudum homologatum non fuerit, si compromittentes in arbitrum juraverunt se laudo statuturos. Cum enim juramentum servandum sit ubi servari potest sine dispendio salutis æternæ, ut habetur in *c. 2. de pactis in 6.* & fere in toto tit. *de jurejur.* ad ejusdem observantiam agi poterit,

teris, & pars compelli, ut etiam sumitur ex c. 2.
de arbitris, & pluribus confirmat Panor. in c. per
tuas 9. eod. n. 13.

12. Quæstionis est utrum juramentum de
laudo servando apponi possit compromisso et-
iam quando compromisso adjecta est pœna sol-
venda ab eo, qui compromisso non steterit? Et
præterea utrum si contingat compromissum fa-
ctum fuisse sub eodem juramento & simul cum
adjectione pœnæ, satis sit solvi pœnam ab eo
qui compromisso non stat, vel utrum præter so-
lutionem pœnæ cogendus sit etiam ad execu-
tionem laudi?

13. Respondetur ad primum, juramentum
illud in ea circumstantia non videri reproba-
tum, arg. citati c. Per tuas ubi Innoc. III. inter-
rogatus ad quid cogi deberet procurator, qui
interposito juramento compromiserat in arbi-
trum nomine sui principalis, sed deinde laudo
stare volebat; respondet distinguendum esse u-
trum fuerit vel non fuerit de observando arbi-
trium pœna statuta, & pro utroq; c. su decernit
ad quid cogi debeat procurator, ut ibidem vide-
re est: supponit ergo summus Pontifex etiam in
compromisso jurato statui posse pœnam sol-
vendam ab eo, qui laudo stare non velit.

14. Ad secundum respondetur rem esse con-
troversam inter Doctores, quam hic pro digni-
tate resolvere per institutionum brevitatem nō
licet.

licet. Pro sententia afferente non stantem compromisso cogendum esse non solum ad solutionem pœnæ, sed etiam vi juramenti ad executionem laudi, videri potest Panor. in cit. c. *Per tuas* nu. 13. & 14. & in repet. ad idem c. n. 31. & 32. Molina de Just. tract. 5. disp. 36. num. 6. ubi dicit hanc sententiam esse communem, aliique ab ipsis citati, juxta quos juramentum de laudo servando æquivalet huic clausulæ *rato manente compromisso*: adeoque sicut si compromissum pœnale fieret sub hac clausula, ut etiam soluta pœna adhuc ratum maneat compromissum, eo ipso peti posset tum executio pœnæ, tum etiam simul executio laudi; ita pariter juxta eosdem si compromissum pœnale fiat cum appositione juramenti de servando laudo. Pro sententia contraria videri potest Innoc. in eod. c. *Per tuas* nu. 3. & Layman. ibid. n. 14.

15. Si igitur contingat aliquem ab arbitrio jurato aut homologato resilire, ut propterea cogendus sit ad executionem ejusdem, id potestatis non spectat ad arbitrum, cui nulla competit jurisdictio sed sola causæ cognitio, ex l. *Aut Prator* 5. ff. de re jud. juncta ibid. *Glos. v. non habent*. Quapropter adeundus erit Judex ordinarius illius, qui resilit ab arbitrio, ex l. *Cum antea* 5. C. de receptis arbitris.

16. Lato per arbitrum laudo expirat compromissum, quia arbiter functus est officio suo, unde

unde nec mutare potest sententiam suam, quamvis erraverit, ex *l. Qualem 19. & l. Quia arbiter 20. ff. de receptis arbitris*: sed in casu iniustitiæ manifestæ, & multo magis si arbitri per dolum & collusionem aut ex falsis probationibus processisse noscuntur, poterit pars gravata opponere exceptionem de dolo coram Iudice, & petere ut arbitrium reducatur ad justitiam secundum boni ac prudentis viri iudicium, ut sumitur ex *l. non distinguemus 32. §. cum quidam ff. eod.* dummodo tamen id faciat intra 10. dies post latum arbitrium, quia si ultra eos differat, censetur arbitrium tacite à partibus homologatum, ut supra dictum est, eo proportionaliter modo quo supra in *tit. 14. num. 9.* dictum fuit sententiam iudicis transire in rem iudicatam, si intra 10. dies non fuerit ab ea appellatum. Id tamen intellige quoad reducendam sententiam arbitri rigorose talis: nam contra arbitramentum arbitratoris, seu amicabilis compositoris peti potest reductio ad arbitriū boni viri usque ad 30. annos, ut cum communiore sententia tradit Bart. in *l. Societatem 76. §. arbitratorum num. 22.* quia jus petendi ejusdem reductionem est jus personale, contra quod non præscribitur, nisi 30. annis, ex *l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40. annor.*

17. Sed & aliis quoque modis expirare potest compromissum, quos enumerant Juristæ in
tit.

tit. *de receptis arbitris*. Inter reliquos est si certus terminus temporis compromisso præfixus fuerit: item si vel arbitri vel litigantes moriantur, quia compromissum non extenditur ad hæredes, nisi specialiter cautum fit, & sic de reliquis quæ apud Juristas ibidem videri possunt.

T I T. XVIII.

De pactis & Transactionibus.

1. Alius quoque modus evadendi molestias judiciorum, præter compromissum, sunt pacta & transactiones, quibus frequenter extrastrepitum judiciale controversiæ componuntur; ac propterea de his post rubricam de arbitris ultimo loco dispiciendum breviter nobis est.

2. Pactum dicitur à pactione, ut habetur in *l. 1. ff. de pactis*, unde etiam pacis nomen appellatum est. Pactio autem nihil aliud est, quam duorum pluriumve in idem placitum consensus, fieriq; potest vel expresse vel tacite. Expresse fit vel mediante tractatu inter præsentem, vel etiam per epistolam aut nuncium inter absentes: tacite quando aliquid fit ex quo satis colligitur in aliquam rem consensus quamvis verbis non declaratus, cujus exemplum habes ex *l. 2. ff.*